

NEIL GAIMAN

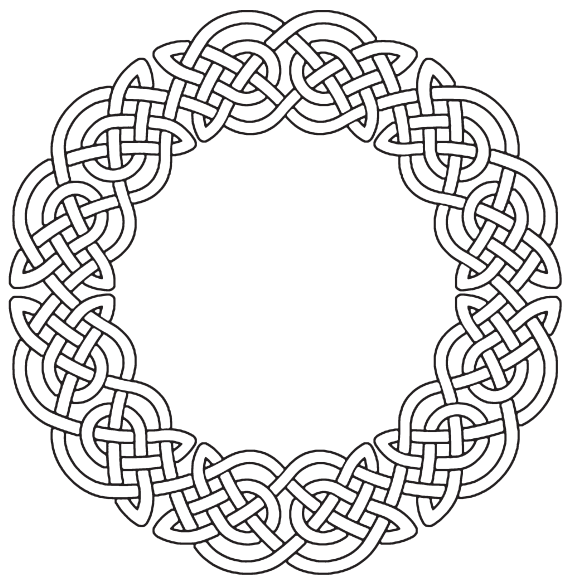
SEVERSKÁ
MYTOLOGIE

ARGO

SEVERSKÁ MYTOLOGIE

NEIL GAIMAN

SEVERSKÁ
MYTOLOGIE

ARGO

Přeložila Viola Somogyi

NORSE MYTHOLOGY

All rights reserved.

Czech edition © Argo, 2017

Copyright © 2017 by Neil Gaiman

Translation © Viola Somogyi, 2017

Cover art © Neil Johnston, 2017

ISBN 978-80-257-2311-1 (váz.)

ISBN 978-80-257-2370-8 (e-kniha)

Everettovi
Staré příběhy pro nového chlapce

OBSAH

ÚVOD	11
HRÁČI	17
PŘED POČÁTKEM A PO NĚM	23
YGGDRASIL A DEVĚT SVĚTŮ	31
MÍMIHO HLAVA A ÓDINOVO OKO	37
POKLADY BOHŮ	43
MISTR STAVITEL	61
LOKIHO DĚTI	79
FREYJINA NEOBVYKLÁ SVATBA	95
BÁSNICKÁ MEDOVINA	111
TÓROVA CESTA DO ZEMĚ OBRŮ	135
JABLKA NESMRTELNOSTI	157
PŘÍBĚH GERD A FREYE	175
RYBÁŘSKÁ VÝPRAVA HYMIHO A TÓRA	185
BALDROVA SMRT	201
LOKIHO POSLEDNÍ DNY	219
RAGNARÖK: KONEČNÝ OSUD BOHŮ	233
SLOVNÍČEK	247

ÚVOD

Mít oblíbené mýty je stejně těžké jako mít oblíbený styl vaření (některý večer máte chuť na thajské jídlo, jindy na suši a ještě jindy zatoužíte po obyčejném jídle, na kterém jste vyrostli). Kdybych měl říct, které mýty patří mezi moje nejoblíbenější, byly by to pravděpodobně ty severské.

K mému prvnímu setkání s Ásgardem a jeho obyvateli došlo, když jsem byl malý kluk, ani ne sedmiletý, a četl jsem dobrodružství Mocného Tóra, zachycená americkým výtvarníkem komiksů Jackem Kirbyem v příbězích, jejichž zápletku vymysleli Kirby a Stan Lee a dialogy Larry Lieber, bratr Stana Leeho. Kirbyho Tór byl silný a pohledný a jeho Ásgard vysoko se tyčící fantastické město plné nádherných budov a nebezpečných konstrukcí, jeho Ódin moudrý a ušlechtilý, jeho Loki jízlivé stvoření v přilbě zdobené rohy, věčný potízišťa. Zbožňoval jsem Kirbyho světlovlasého Tóra máchajícího kladivem a chtěl jsem se o něm dozvědět víc.

Vypůjčil jsem si výtisk *Mýtů Seveřanů* od Rogera Lancelyna Greena a četl jsem tuto knihu s velkým potěšením a zmatkem v duši stále dokola. V tomto vyprávění už Ásgard nebyl kirbyovské město budoucnosti, ale vikinská síň a shluk budov v mrazivé pustině; Otec všech, Ódin, už nebyl mírný, moudrý a popudlivý, ale geniální, nevyzpytatelný a nebezpečný; Tór byl stejně silný jako Mocný Tór z komiksu a jeho kladivo podobně ničivé, ale byl... no, upřímně řečeno, ne právě nejchytřejší z bohů; a Loki nebyl zlý, i když to rozhodně nebyla žádná síla dobra. Loki byl... složitá povaha.

Navíc jsem se dozvěděl, že severští bohové mají svůj vlastní soudný den: ragnarök, soumrak bohů, konec všeho. Bohové se utkají s mrazivými obry a všichni do jednoho zahynou.

Nastal už ragnarök? Nebo teprve přijde? V té době jsem to nevěděl. A nevím to jistě ani teď.

Právě skutečnost, že svět i příběh skončí, a způsob, jakým skončí a znovu se zrodí, učinila z bohů, mrazivých obrů a všech ostatních tragické hrdiny a tragické padouchy. Díky ragnaröku je pro mě svět severské mytologie stále živý, podivně přítomný a aktuální, zatímco u jiných, lépe zdokumentovaných náboženství jsem měl pocit, jako by patřila do dávné minulosti.

Severské mýty jsou mýty z mrazivých končin, kde panují předlouhé zimní noci a nekonečné letní dny, mýty o lidech, kteří svým bohům tak úplně nedůvěřovali a ani je vždy neměli rádi, i když si jich vážili a obávali se jich. Bohové z Ásgardu pocházejí, pokud je nám známo, z Německa – a odtud se rozšířili do Skandinávie a dál do oblastí ovládaných vikings – na Orkneje, do Skotska, Irska a na sever Anglie, kde po nájezdnících zůstala místa pojmenovaná po Tórovi a Ódinovi. V angličtině jsou dodnes po těchto bozích pojmenovány dny v týdnu. V názvech Tuesday, Wednesday, Thursday a Friday najdete jednorukého Týa (Ódinova syna), Ódina, Tóra a královnu bohů Frigg.

Ve válkách a neshodách mezi Vany a Ásy jsou patrné stopy starších mýtů a náboženství. Vanové zřejmě byli přírodní bohové, bratři a sestry, ne tak bojovní, ale pravděpodobně neméně nebezpeční než Ásové.

Je velmi pravděpodobné, nebo je alespoň použitelná hypotéza, že existovaly kmeny vyznavačů Vanů a jiné kmeny, které vyznávaly Ásy, že vyznavači Ásů vtrhli do země vyznavačů Vanů a že docházelo ke kompromisům a urovnávání neshod. Bohové Vanů, například sourozenci Freyja a Frey, žili v Ásgardu s Ásy. Dějiny, náboženství a mýty se prolétají a my si je představujeme a dohadujeme se jako vyšetřovatelé, kteří se snaží zrekonstruovat podrobnosti dávno zapomenutého zločinu.

Tolik severských mýtů zmizelo, tolik toho nevíme. Známe jen pár příběhů, které se zachovaly v podobě lidových vyprávění, převyprávění, básní a prózy. Byly zapsány, když byla víra v severské bohy už nahrazena křesťanstvím, a některé z nich se dochovaly do našich dob, protože existovaly obavy, že nebudou-li mýty zachovány, některé *kennings* – básnické opisy, které odkazovaly na události v konkrétních mýtech – by ztratily smysl; například „Freyjiny slzy“ byl poetický opis slova „zlato“. V některých příbězích jsou severští bohové popisováni jako muži či jako dávní králové a hrdinové, aby se mýty daly vyprávět i v křesťanském světě. V dalších příbězích a básních jsou zmínky o jiných příbězích nebo se odkazuje na vyprávění, která zkrátka neznáme.

Je to zhruba stejné, jako by z příběhů o řeckých a římských bozích a polobožích přežila jen líčení skutků Thésea a Hérakla.

O tolik jsme přišli.

Existuje mnoho severských bohyň. Známe jejich jména a některé z jejich atributů a schopností, ale příběhy, mýty a rituály se nezachovaly. Přál bych si, abych mohl znovu

vyprávět příběh o Eir, protože byla lékařkou bohů, o ko-nejšitelce Lofn, která byla severskou bohyní sňatků, nebo o Sjöfn, bohyni lásky. Nemluvě o Vör, bohyni moudrosti. Dokážu si vymýšlet historiky, ale jejich příběhy vyprávět neumím. Jsou ztracené, pohřbené, zapomenuté.

Snažil jsem se, jak to jen šlo, tyto mýty a příběhy převyprávět co nejpřesněji a nejzajímavěji.

Občas si některé detaily v příbězích protirečí. Přesto doufám, že dokážou vykreslit obraz určitého světa a určité doby. Když jsem tato vyprávění psal, snažil jsem se představit si sám sebe v dávných dobách v zemích, kde byly tyto příběhy poprvé vyprávěny, možná za dlouhých zimních nocí ve světle polární záře nebo pozdě večer venku, za bdění v nekončícím denním světle slunovratu, mezi posluchači, kteří se chtěli dozvědět, co dalšího ještě Tór vykonal, co je to duha, jak žít svůj život a kde se berou špatné básně.

Když jsem příběhy dopsal a znovu si je postupně přečetl, s překvapením jsem zjistil, že vzbuzují dojem putování od ledu a ohně, v němž se zrodil svět, k ledu a ohni, v němž svět zahyne. Cestou se potkáme s postavami, které jsou nám známé, s Lokim, Tórem a Ódinem, i s těmi, o nichž bychom se toho chtěli dozvědět o tolik víc (mojí oblíbenkyní je Angrboda, Lokiho milenka obryně, která porodí jeho nestvůrné děti a která se po Baldrově smrti zjeví jako duch).

Neodvážil jsem se vracet k vypravěčům severských mýtů, jejichž díla jsem miloval, k Rogeru Lancelynovi Greenovi a Kevinu Crossleymu-Hollandovi, a nečetl jsem znovu jejich knihy. Místo toho jsem trávil čas nad mnoha různými překlady *Prozaické Eddy* Snorriho Sturlusona a nad verši

Poetické Eddy, nad slovy z doby před devíti sty lety a staršími, a vybíral příběhy, které jsem chtěl převyprávět a propojovat přitom verze mýtů z prózy a z básní. (Například moje verze Tórovy návštěvy u Hymiho je hybrid; začíná podle *Poetické Eddy* a podrobnosti Tórovy rybářské výpravy jsou doplněny ze Snorriho.)

Můj ohmataný výtisk *Slovníku severské mytologie* od Rudolfa Simka, přeložený Angelou Hall, pro mě neustále byl neocenitelným, znovu a znovu zkoumaným, inspirujícím a informativním pramenem.

Velké díky patří mé dobré kamarádce Alise Kwitney, která mi pomáhala s redakcí textu. Byla to báječná partnerka do diskuse, neustále přímá a neústupná, nápomocná, citlivá a inteligentní. Přiměla mě, abych knihu dokončil, protože pořád chtěla číst další a další příběhy, a pomohla mi najít si čas, abych je napsal. Jsem jí nesmírně vděčný. Děkuji i Stephanii Monteith, jejíž orlí zrak a znalost staroseverštiny zachytila několik věcí, které by mi jinak unikly. Dík patří i Amy Cherry z nakladatelství Norton, která mi před osmi lety při obědě v den mých narozenin navrhla, abych mýty převyprávěl, a když se to tak vezme, byla to ta nejtrpělivější redaktorka na světě.

Všechny chyby, ukvapené závěry a nezvyklá stanoviska obsažená v této knize jsou jen a jen moje a nepřeji si, aby byly vyčítány komukoli jinému. Doufám, že jsem mýty převyprávěl poctivě, ale že si příběhy zároveň zachovaly radost a tvořivost.

To je radost z mýtů. Zábava nastává, když je vyprávíte sami – což je něco, co vám vřele doporučuji, všem vám,

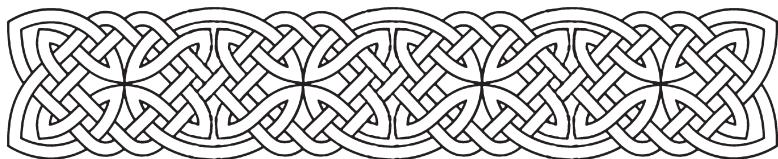
kdo tyto řádky čtete. Přečtěte si příběhy obsažené v knize, přetvořte je ve vlastní a pak jednoho temného, mrazivého zimního večera nebo o letní noci, kdy slunce ne a ne zapadnout, vyprávějte svým přátelům, co se stalo, když Tórovi ukradli kladivo, nebo jak Ódin získal pro bohy básnickou medovinu...

NEIL GAIMAN

LISSON GROVE, LONDÝN, KVĚTEN 2016

HRÁČI

Mnoho bohů a bohyň ze severské mytologie má jména. Na dalších stránkách se s několika z nich seznámíte. Ve většině příběhů však vystupují zejména dva bohové, Ódin a jeho syn Tór, a dále pak Ódinův pokrevní bratr, syn obrů jménem Loki, který žije s Ásy v Ásgardu.

ÓDIN

Nejvyšší a nejstarší ze všech bohů je Ódin.

Ódin zná mnohá tajemství. Aby získal moudrost, obětoval jedno své oko. A aby to nebylo málo, za znalost run a za moc se obětoval sám sobě.

Visel na stromu světa Yggdrasilu, visel na něm po devět nocí. Bok měl probodnutý hrotem oštěpu, který ho vážně zranil. Jak visel, vítr jím zmítal a cloumal. Devět dní a devět nocí nepozřel ani sousto a nevypil ani hlt. Visel tam sám v bolestech a světlo jeho života pomalu vyhasínalo.

Byla mu zima, měl smrt na jazyku, ale v posledním okamžiku jeho oběť přinesla temné ovoce: ve smrtelné křeči pohlédl k zemi a bylo mu odhaleno tajemství run. Náhle